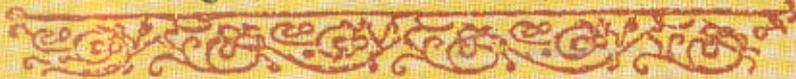

Священномучениче
Отче Максиме
моли Бога о нас

Во имя Отца и Сына и Святаго Духа

Во имя Пресвятыя Живоначальныя и Нераздельныя Троицы, Бога Отца и Сына и Святаго Духа, к пущей славе Святыя Православныя Церкви к Польше ради мученической смерти, в.п. отца Маѣнма Тимофеевича Сандовича, последокашей 5 сентября / к.д. августа / 1941 года, во граде Горлицы, ради ксенокшаго Его почитания среди Народа Божия -

Исполняя заветы Господа нашего Иисуса Христа

и нашему молитвенному единодушию признать достойным, угодным Богу и на радость Христоваыя Церкви о. Маѣнма Священномученика, положишаго душу свою за Св. Православие, причислить к лику Святых. Аминь.

Священномучениче, Отче Маѣнме, моли Бога о нас!

Аминь!

*в присутствии: Митрополита Варшавского и Польского
+ Св.в. Архиепископа Геленштинского и Гурненского
+ Епископа Силезского Геленштинский и Гурненский
+ Епископа, Епископа, Епископа и Епископа
+ Епископа, Епископа, Епископа*

Священномучениче Отче Максиме моли Бога о нас

до 90-ліття мученичої смерті
та

10-ліття причислення до лику святих

З благословення Його Високопреосвященства
Високопреосвященнійшого
Кир АДАМА
Архиєпископа Перемиського і Новосанчівського

Тропар, глас 4

Гармонізація Маріанни Ярої

Про - ми-сло-м Бо-жи-їм по-слан бид на гору По-ча-їв-ску - ю
Про - ми-сло-м Бо-жи-їм по-слан бид на гору По-ча-їв-ску - ю

для по - зна - ні - я Прав - ди Пра - во - слав - ни - я ві - ри,
для по - зна - ні - я Прав - ди Пра - во - слав - ни - я ві - ри,

і по-стиг л є-си іс-тин-но-є у-че-ні-є во гра-ді Жи-то-ми-рі,
і по-стиг л є-си іс-тин-но-є у-че-ні-є во гра-ді Жи-то-ми-рі,

я - ко во - їн Хрис - тов при - шел є - си на зем - лю ца - шу.
я - ко во - їн Хрис - тов при - шел є - си на зем - лю ца - шу.

За Пра-во-сла-ві-є і народ свой мученический вінець при-ял є - си,
За Пра-во-сла-ві-є і народ свой мученический вінець при-ял є - си,

тім - же зем - лю рід - ну - ю у-твер-дил є-си в Пра-во-сла-ві - ї,
тім - же зем - лю рід - ну - ю у-твер-дил є-си в Пра-во-сла-ві - ї,

Свя - щен - но - му - че - ни - че Мак - си - ме,
Свя - щен - но - му - че - ни - че Мак - си - ме,

мо - ли Хрис - та Бо - га спас-ти-ся ду-шам на - шим.
мо - ли Хрис - та Бо - га спас-ти-ся ду-шам на - шим.

Кондак, глас 2

Гармонізація Маріанни Ярої

Му - че - ничество Твое Отче Мак - си - ме про - сві - ти - ло і пробудило
Му - че - ничество Твое Отче Мак - си - ме про - сві - ти - ло і пробудило

к вірі православній на - род наш, жи - ті - є своє отдал еси Христу Бо - гу,
к вірі православній на - род наш, жи - ті - є своє отдал еси Христу Бо - гу,

пре - тер - піл еси тем - нич - ні - я стра - да - ні - я і муки смерт - ні - я,
пре - тер - піл еси тем - нич - ні - я стра - да - ні - я і муки смерт - ні - я,

мо - ли - ся за нас і за землю сво - ю пред Христом Богом на - шим.
мо - ли - ся за нас і за землю сво - ю пред Христом Богом на - шим.

Стихира на літії, глас 1

Гармонізація Маріанни Ярої

Бого - мудре, Блаженне Мак - си - ме, очер - вле - ні - см Тво - є - я кро - ві,
Бого - мудре, Блаженне, Мак - си - ме, очер - вле - ні - см Тво - є - я кро - ві,

свя - щен - ну - ю і божественну одягу украсил е - си, от сили бо благо -
свя - щен - ну - ю і божественну одягу украсил е - си, от сили бо благо -

честно в си - лу; і от сла - ви в славу пришел е - си і ни - ні мо - ли - ся:
честно в си - лу; і от сла - ви в славу пришел е - си і ни - ні мо - ли - ся:

да - ро - ва - ти душам на - шим мир і ве - лі - ю ми - лость.
да - ро - ва - ти душам на - шим мир і ве - лі - ю ми - лость.

Тернисто-теплыми стежками Священномученика Максима

Поточного року минає 90 літ від мученичої смерті Отця Максима Сандовича та 10 літ від постанови Священного Собору Єпископів нашої Церкви, за якою то постановою причислено Його до лику святих. Сталося вселюдською традицією відзначувати пропам'ятні дати, та – думаю – не лише за такими принципами, загально-принятої традиції, святкуємо в Господне літо 2004 роковини вищенаведених подій. Земля, по якій ходили стопи Священномученика, просякнена одноумним терпінням Його співплем'яників, надихана відвічними їх надіями, у кожен день живе пам'яттю свого великого Сина. Правда, земля одних терпеливо носить, другими – що їх так і називають сіллю землі – дихас. І вони власне, через цей віковичний симбіоз дають свідоцтво існуванню, то вони не дають вмирати пам'яті.

Пригляньмося, ставши далекими мандрівниками, цій землі, рідній землі Священномученика Максима – Лемковині. Пригляньмося, щоб зрозуміти – чим сподобилася ця земличка, щоб стати вмістилищем для Душі Пребогатої. Зайдім віддавніша, від часу, у якому „всесміцними” світу цього велено нам бути тими, кими бути ми не хотіли, співати *піснь ієрусалимлю* на чужий нам глас.

...Широким ланцюгом гір, нетрів скель, непрохідних борів, сотнями рвучких потоків оперезав Бескид нашу землю. Тверда, бідна і невдячна та земля. Безмежні на ній багатовікові терпіння... немає, мабуть, іншого місця, яке витерпіло б стільки, скільки Бескид — пише Юрій Олійник у розділі

Сандецька Русь своєї історичної повісті з XVI століття – У лемківській тихій стороні.

Ми не будемо сягати аж так далеко, хоч тоді то почали наспівати причини отого то терпіння, спричиненого толерантною нібито тогочасною Річпосполитою. Трохи лише задержимось у XVII та XVIII століттях, особливо у цьому першому, коли розгорнулися події, наслідком яких примушено нас – як вище сказано – бути тими, кими бути ми не хотіли, примушено офіційно, декретно, поверховно, тому що душ своїх ніколи ми не продали.

Як відомо, єпископи єпархій перемиської та львівської не приступили до вимушеної брестейської унії 1596 року. Та це ніяк не означає, що римокатолицька єпархія, король та магнати не старались ввести і тут унії. Треба бо пам'ятати, що наскільки перед тим актом православні єпископи в Польщі не могли вільно правити своїми єпархіями (і це було одною з причин приступлення до унії інших єпископів), тим більш тепер – ті що залишилися не мали майже ніякої виконавчої влади. Найкраще зрештою зображує це універсал короля Зигмунта III до руського народу виданий після проголошення унії, у якому говориться: *„Przeto abyście (...) pomienionych Kopestyńskiego i Balabana od tego czasu za władzyków i episkopów nie mieli, błogosławieństwa jako od przeklętych nie brali, spółki i obcowania z niemi jako z przeklętymi nie mieli.* Треба бо пам'ятати, що наскільки ще на пару літ до унії, у 1593 році, дідичка Динова та околиць Катажина Вавовська, майже перед самима дверми „повноправного” ще тоді (в розумінні державної влади) перемиського владики перемінила декілька церков на костели, що говорити тепер, коли був він зовсім „на індексі”. Те що перемиські владики вдержали ще майже через століття

православну єпархію, завдячувати треба тому, що руський народ королівських універсалів не слухав, що вірне було владикам духовенство. Та сама вірність не завжди вистачила, коли на окремі приходства парохів „інсталиували” місцеві землевласники, не питаючи владик (у цьому і правлячих паралельно унійних єпископів) про їхню згоду.

Треба було великої відданості прадідньому покону, треба було неабиякої дипломатії щоб вдержуватись нашим предкам якомога найдовше. У наших виданнях (дивись м.ін. „Церковний календар на 1994 рік” – допис *Атрибути тривання*) писали ми про цю боротьбу, між іншими про пароха села Просік (Prusiek) біля Сянока, о. Якова Пачкевича, який у 1664 році „(...) *pod pretekstem jakoby unit wstąpił do tej cerkwi, potem wywarszy swoje w cerkwi postępkі, nie dbając nic na klątwy kościelne katolickie rzymskie, śmie i waży się (...) postępkі schizmatyckie opowiadać i nauczać, i one rozszerzać*”. Знаємо про довголітню боротьбу тиличан у мушинській домінії, знаємо завдяки щасливо збереженим джерелам. Віднаходимо нові сліди, можна їх відчитати і там, де вони безпосередньо нібито не торкаються нашої справи. От – у виданому (Ossolineum, 1965) і незмірно рідкісному на наших землях цього типу джерелі „*Księga sądowa kresu klimkowskiego*”*, у документі № 884, від 1682 року читаємо: „*Ponieważ wielkie stąd*

* Джерела ці, книги сільського самоврадування, писані місцевою мовою, не були колись у нас рідкісними, тільки вони до новітніх часів не збереглись. Утверджують у цьому й дві записки у вищенаведеному джерелі (№ 417 та 418), слідуючого змісту: „*Wypis z zapisu ksiąg unowickich po rusku pisanych*”. Наскільки такі книги ведені були у невеликому гірському селі, тим більш мусили вони бути і у інших селах. До нашого часу збереглись лише „*Акти села Одрехови*”, ведені від 1549 до 1691 року (видані у Києві, 1970). Ця друга, крайня дата (1691) – знаменна, тільки я не відважуюсь асоціювати її з чим-небудь.

zatrudnienia zachodzą, iż popowie przy prawnych aktach zapisy czynią ludziom i papierów, tak bielański, jako i unowicki (новицький – від Новиці), do wójta nie oddają, tedy nakazuje prawo, aby pod dwudziestą grzywien i pisać się nie ważyli, chyba u wójta, i papiery żeby należyte do niego oddawali.” Не знаємо точно й не будемо знати, які записи чинили людям попи з Білянки та Новиці, але знаємо що були вони в опозиції до представника панської влади. А діялось це, як бачимо, у кінцевій фазі офіційного тривання православ'я на наших землях.

Ще на початку XVIII століття, відносно Зиндранової, зустрічаємося з джерелом засвідчуючим існування там православ'я *de iure*, хоч лише в особі пароха, який не мав вже над собою ні правлячого єпископа, ні своєї єпархії. У XVIII столітті затихла боротьба за віру, втихомирились лемківські збійники, найактивніші саме у минулому столітті (це також дає багато до думання, адже „золотим віком” сусіднього, польського збійництва вважається XVIII століття). Та православ'я не вмерло, воно залишилося у душах народу.

А коли надійшло XIX століття, друга його половина... Саме тут задержимося на довшу хвилину. Для нас, сучасних, це також вже далекий час, маловідомий світ і корисним – думаю – буде помандрувати по ньому.

Взагалі, так звані унійні часи дуже рідко у нашому церковному обрії мають щастя до друкованого слова. Парадоксально, набагато віддаленіші часи знаємо краще, часто згадуємо кирило-мефодіївщину, любуємось *снами білого хорвата*, а порівняно недалекого XIX століття нібито соромимось. Неслушно. Жодного періоду історії не дасться викинути. Та й викидувати його зовсім не треба. Не маємо чого соромитись, з піднятою головою можемо про той час говорити.

Тоді то, особливо після скасування панщини, на хвилі новітнього становлення народів, у священничих світлицях почалося говорити про відродження також в церкві цього, що завжди, самотужки, без зайвих слів скривалося під трагарами курних хиж. Що треба, припустім у Маластові, добудувати на церкві баню, бо колишній пан дідич „зафундував” її на зразок костела, що треба вставити іконостас, бо „за дідів та було”. Чимдалі розмови торкалися не лише зовнішнього чи внутрішнього вигляду святині, а й цього – як у ній служиться. Зрештою пригляньмося джерелам як справді це виглядало. Щоправда торкаються вони тут радше центрів, а не „провінції”, та цікаво, думаю, буде їх пізнати:

Як під той час богослуження в церквах здеправовано, скажу що в багато церквах священники правили Службу Божу майже на лад латинян. По „Благословенно царство” співали дяки сейчас „Єдинородний”, а священник читав собі тихо Ектенію. Відтак слідувала по „амінь” – пісня „Святий Боже”, потім читали Апостола і Євангеліє. Ектенії опять опускали аж до „Херувимсько1 пісні” (без обходу з дарами), потім слідувало „Вірую”, освячення Дарів і сейчас по „Тебе поєм” і „Достойно” слідувало „Отче наш” і т. д. (...). (Анатоль Вахнянин, „Спомини з життя”, цит. за: Степан Шах, „Між Сяном і Дунайцем”, Мюнхен 1960, стор. 109).

Анатоль Вахнянин, разом з Йосифом Мохнацьким (оба семінаристи) взялися за очищення обряду, – як згадує – „(...) зважилися остаточно на це, що в часі Служби Божої, яку правив тод. сп. Тома Полянський, ми не лише не дзвонили, але замикали навіть царські врата і засували завісу...”. Не відмовляючи нічого Вахнянинові, а й його другові Мохнацькому, годі собі уявити що двох семінаристив „рядить” Літургією під носом служачого єпископа. Коли б на це не була його воля, взяв висіпав би

прислужників за вуха й на цьому закінчилось би їх „очищення обряду”.

Ото ж ми при джерелах старої духовності. Тома Полянський, роджений 1796 року у Бортному, в старій священничій лемківській сім’ї. Ставши єпископом не міг очевидно у даному часі (1859 рік), у даній ситуації скоїти ніякої „революції”. Та „мирним оком” приглядався, акцептував йому миле. Й коли ми при темі, не можна не згадати тихої акцептації йому милого у поведінці ще вищого достойника Церкви – Кир Йосифа Сембратовича, Митрополита Галицького*, родженого також у старій лемківській священничій родині, 1821 року, в Криницьі. Він тим паче не міг піти проти Риму, проти Відня, та Його „праздність”, його прижмурене око на події, які були причиною голосного процесу о. Наумовича (1882 рік), довели до того, що мушений він був „добровільно” зречись престолу й піти на досмертне, також „добровільне” вигнання до... Риму.

А який дух жив справді під селянськими стріхами? Будитель Пряцівщини о. Александер Павлович (мати його була з Лемківщини, з роду Гладішовських) писав:

*Новый год днесь зачинаем
Мы всі православны,
Которы крѣпко храниме
Вѣры правды давны.*

Сьогоднішні полемісти стараються доказувати що тодішню „православність” (як знаємо, слово „православ-

* Краківська газета „Czas”, від 26 січня 1876 р. писала: „(...) Wpływ encykliki Ojca Śgo do arcybiskupa Sembratowicza był tylko przemijającym, wstrząsnął on chwilowo nieposzlakowanej prawowierności Metropolite, ale nie zdołał natchnąć energią i stanowczością wobec ciąglej agitacji schizmatycznej...”

ний" вдержувалось у богослужбних книгах через цілий унійний час) треба відчитувати лише як „правовірність" і що немає вона нічого спільного з духовністю вірних щодо їхнього прагнення вдержувати внутрішній зв'язок з Православ'ям як віроісповіданням Православної Церкви. Прислухаймося тоді даліше словам пастиря, який ціле своє довге служіння віддав народові (жив у роках (1819-1900) і був від нього незмірно любленим. Отож о. Павлович у своїй вірші (див. „Вінець стихотвореній о. Александра Павловича", Ужгород 1920, стор. 197) каже:

*Старой правді будьме вірны
И в том новом годі,
Православность удержуйме
В нашом руском роді.*

І оця „православність" не є лише „правовірністю", а „старою правдою", правдою що виводиться з окремого простору, якому треба бути вірним:

*Ко востоку Духа, сердца
Щиро обертайме,
На невірность, что западат,
Мы не позерайме.*

*Востоку ся и бездушны
Цвіточкі кланяют,
Пред западом ся лякают,
До купки стуляют.*

Міцне! Адже „запад", Захід – це Рим. Під яким офіційно служить о. Павлович. Скільки стійкості було у

ньому у віднесенні до „старої правди", скільки любові у його ліричних цвіточках, що лякаються перед заходом! Така ж стійкість, така ж любов жила у цілих Горах (тут можна пригадати, що старшому від о. Павловича – о. Александру Духновичу, найбільшому з будителів, захидувано „схізму"). Така була ціла Лемковина. Знаменним є тут переконання С. Шаха, що „обрядовщина" „(...) на Лемківщині все важну справу відгравала, навіть ще й по першій світовій війні багато неприємностей накоїла" (згадане джерело, стор. 108).

Для Шаха й всіх сучасних полемістів це тільки „обрядовщина", а „неприємності" це, очевидно, – повертання до православ'я. Та сам автор, згадуючи приведеного вже тут о. Йосифа Мохнацького каже, що він „(...) розпочав боротьбу проти всяких „новшеств", які „з гори" до церковних богослужень впроваджувано, як прим. проти клякання при св. Причастію, проти введення суплікації до церков, проти маєвих богослужень, проти органів, проти поширювання культу в 1867 р. канонізованого св. свмч. Йосафата Кунцевича" (стор. 109-110).

Боротьба проти поширювання культу св. Йосафата Кунцевича – це вже не тільки „обрядовщина", це явна маніфестація визначених переконань. І цього культу не повелось на Лемківщині поширити. Ще й після кількадесятьох років від канонізації начального святого Унії, вже за „нової Польщі", спроби – не то святкування, але навіть вручення під час храмових праздників його образків „вірним чадам" грекокатолицької Церкви зустрічалися з їх профанацією (див. „Церковний Календар на 1994 рік", стор. 200).

Отакою твердою була Лемківщина на просторі цілого унійного періоду. А коли – як сказано вище – на новітній хвилі на підмогу духові, скриваному під трага-

рами курних хат прийшла нова сила, коли в здобутках тогочасного світу на зміну старим священикам вийшла з їхнів родів інтелігенція – країна ця „вівса і ярцю” почала готуватись до повного відродження. Приведений вище краківський „Czas” (у 1876 р.) писав:

Za największe nieszczęście z pośród tych kłesk porozbiorowej naszej historyi uważamy tę dążność, która od lat niespełna 30-tu zaczęła kiełkować, a dziś zdaje się dojrzewać: dążność Rusi galicyjskiej do zerwania węzłów historycznych z Polską, a religijnych z Rzymem. (...)

Годі не завважити, що трудно було зривати зв'язок з Польщею коли її у політичному розумінні тоді не було, знов добровільного культурного зв'язку між Галицькою Руссю та Польщею, як країни з державою, не було ніколи. Та це тільки маргінальна заувага.

Відмітити виразніше, підкреслити треба те, від чого ми вийшли, а саме – роль рідної землі Священномученика Максима у святому Його ділі. Це на її долю, на долю Лемковини випало бути отою благородною нівою, яка сповнила свогочасні прагнення („dążność”) Галичини, на „нещастя” одних, несповненням знов „багато неприємностей накоїла”.

...І – з другої сторони, яка першою по суті є – спосеред плеяди видатних синів цієї землі, що думали подібно, тільки Він – Священномученик Максим не лише думкою, а ділом підтвердженням жертвою крові зумів досягнути зірок й сподобитись Вінця Небесного.

* * *

Священномученик Максим – Максим Сандович народився 1 лютого 1886 року в Ждині, у сім'ї Тимофія та Христини Сандовичів. Батько младенця Максима був потомком старого місцевого роду; прізвище Сандович нотоване є у Йосифинському поземельному кадастрі 1787-1788 років і виступає воно тоді тільки в Ждині, з чого судити можна, що власне звідси виводиться рід цей, а щонайменше жив тут віддавна. Це саме сказати можна про рід Чухтів, з якого виводилася мати.

Дуже давня це оселя. Її т.зв. „льокація” випадає на 1437 р., але назва „Ждиня” виступає у джерелах давніше. Отож 27 жовтня 1359 р. за привілесом короля Казимира Ян Гладис одержує право „осаджувати” села й міста на рікою Ждиня. Країна ця є тоді – за польськими дослідниками – нібито непрохідною пущею. Постає питання – хто надав ріці назву Ждиня, назву безсумнівно руську.

Трудно сказати коли побудовано в Ждині першу церкву. Сьгоднішний храм Покрови Пресвятої Богородиці датується роком 1786 (за іншим джерелом – 1795). В часах юності Священномученика Максима парохом був тут о. Діонісій Добрянський. Він то, 61-літній тоді священик, вдівець, 2 лютого хрестив та миропомазав младенця Максима – сина дяка Тимофія.

Можна задумуватись – чому так скоро, вже на другий день після народження понесено дитину до Таїнства Хрещення. Давніші дані вказують щоправда на день народження 31 (19 січня), та один день не чинить тут великої різниці. Причина що спонукала батьків так скоро хрестити дитину могла бути тільки одна: боязнь щоб дитина на відійшла на той світ не ставши чадом Христа, Його Церкви. В нашому богобійному народі така свідо-

9/9

RZECZPOSPOLITA POLSKA

URZĄD STANU CYWILNEGO w Uściu Gerlickim
Województwo nowosądeckie

Odpis skrócony aktu urodzenia

1. Nazwisko SANDOWICZ

2. Imię (imiona) MAKSYM

3. Data urodzenia pierwszego lutego tysiąc osiemset
osiemdziesiątego szóstego/01.02.1886/reku

4. Miejsce urodzenia ZDYNIA

5. Imię i nazwisko rodowe (ojca) Tymoteusz SANDOWICZ

6. Imię i nazwisko rodowe (matki) Krzyszyna CZUCHTA

Poświadczam zgodność powyższego odpisu
z treścią aktu urodzenia Nr 5 / 1886

Uście Gerlickie 1994-03-09, data

Miejsce na opłatę skarbową

KIEROWNIK
Urzędu Stanu Cywilnego
Katarzyna Daniak

Pa-M-B

Сучасний відпис свідоцтва про народження м. Максима.

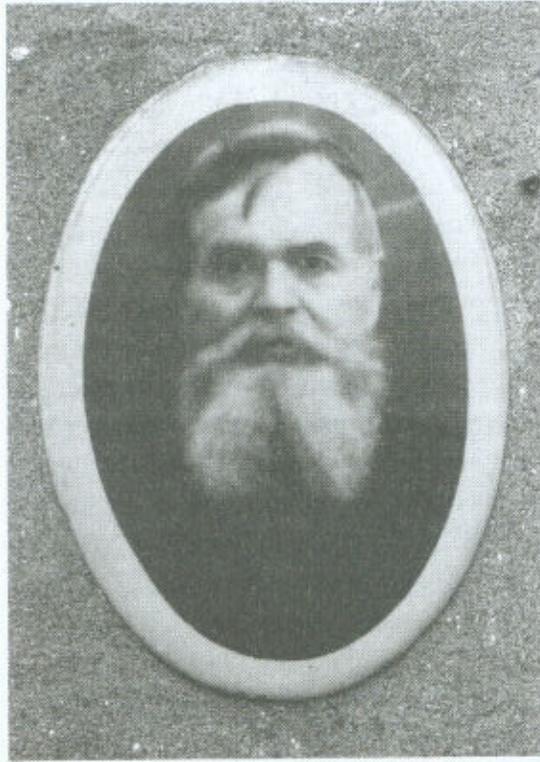
Місьть відгравала велику роль, це було важливою складовою частиною вірування й покону, тим більше у сім'ї дяка, що була зв'язана з церквою нащодень.

Ми, німечні духом та розумом люди, можемо сьогодні задумуватись – було оце побоювання батьків за долю своєї дитини в Промислі Божому предвозвістником її тернового вінця... Та поки що наслідком лікувальної сили Святого Хрещення виявились вони, оті побоювання, віддаленими, а у хвилинах мирського заспокоєння казались – бути може – зайвими. Дитина бо росла – здорова, на диво прекрасна, вродлива, напрочуд розумна кмітлива:

*Чудна з него дітина,
З того мого Максима,
Як зо старим ся з ним збесідує.
Таке чисте ма серце,
Як водичка в джерельци,
Розум такій, же не знаш, не чуєш*

*Коли тобом завладне.
А мудрійший з дня на дне,
Як бы Цар го Небесний просьвітил.
Уж в крылосі сам чытат,
Хоц тамтого лем літа
Познал „азы” і „буку” і „віди”.*

Так у поемі „Терн квітне” змалювався мені кадр з дитинства Священномученика. Змалювався на основі ношеного у серці, перевзятого від матері Його образу, мальованої через сучасників Його юності, про яку будемо говорити. І можна бути переконаним – знаючи знане – що уява ця недалеко до правди. Обдарований багатьма

Тимофій Сандович
(1858-1929),
ждиньський дяк,
в'язень Талергофу
батько
Священномученика

талантами син помагав батькові „жакувати” у церкві Покрови Пресвятої Богородиці. А співати було для кого, ждиньська парохія була численною (належала до неї також Ко-нечна). У самій Ждині

з присілком Луг проживало – за шематизмом з 1879 року – 967 осіб вірного народу, отже була вона одною з людніших сіл на Лемківщині. Від 1856 року існувала тут тзв. тривіальна школа, одна з чотирьох у тодішньому біцькому повіті (у більшості сіл були приходські школи, як їх тоді звали управильнені і неуправильнені). Коли юнак Максим виходив школу у рідному селі, батько Тимофій післав його спершу до Горлиць, де приготовлювались кандидати до гімназій, а пізніш – до самої гімназії у Яслі, яке віддавна було одним з традиційних осередків навчання молодих людей з Лемківщини (в 50-их роках ХІХ століття ходили тут до шкіл м.ін. Сильвестер Сембратович, бувший митрополит га-

лицький – родом з Дошниці, єпископ Юліан Пелеш – родом з Бортного, о. Василь Чернецький, знаний публіцист, мемуарист – з Волі Цеклинської). Та кінцем ХІХ століття найважливішим осередком гімназійного навчання, яке кінчалось матурою, стався для лемків Новий Санч.

Саме до Нового Санча перенісся молодий Максим й замешкав у недавно створеній тут (1898 рік) Руській Бурсі. Бурсу цю з перспективи історії названо „куркою що зносила золоті яйця”, вийшла з неї ціла плеяда творців культури, видатних вчителів, аніматорів нашого народного життя. Тут виплекались м.ін. поет Іван Русенко, якому лемки придали звання Учителя (з великої букви), журналіст і письменник Димитрій Вислоцький, редактор Іван Андрейко, талантовитий диригент Тит Богачик, чудовий поет Михал Нестерак (який згодом напише вірш про вінець Священномученика). Тут виплекався о. Йоан Полянський, згодом грекокатолицький священник, бувший Канцлер, а часово теж Регент Апостольської Адміністрації Лемківщини, який на схилі своїх довгих літ (помер у 1972 р.), служачи на вигнанні у римокатолицькому кос-телі, напише...

Священик Максим Сандович – це Ангел доброти, богобійності та золотого серця. (...) Хвилини, що пережив я, як учень гімназії мешкаючи в новосандецькій бурсі разом з Максимом Сандовичем належать до найкращих моєї юності. Коли ранком ми ще досипали у своїх ліжках, Максим клячав зі свічею в руках і починав співати Утреню та пісні до Божої Матері. А що у нього був прекрасний голос, нам ввиджувалося, що ми єдесь близько неба і чуємо голос Ангела.” (о. Й. Полянський, „Терниста дорога священика”, 1972, машинопис, сторона 16)

Бурса була для гімназистів – „студентів”, як тоді їх звали, другим домом, тут спали, тут живились у фізичному сенсі та кормились духовною народною стравою. Та головню були на щодень учнями різних середніх сандецьких шкіл, спочатку вищих класів основного рівня (Максим кінчав їх, як згадано, у Горлицях), потім середніх, в основному же гімназії. І оскільки в бурсі атмосфера дому була відчутна, в гімназії було скрутніше. Цей же, незаступлений у віднесенні до джерел, о. Йоан Полянський каже: „(...) закінчив я перший та другий клас, знов в третьому класі „спалив” мене на екзамені славний своїм садизмом професор історії Блажей Гавор (*secundo voto*) Славомірські. Професор, тип шаленця, відзначувався стихійною ненавистю до учнів іншої народности. Що це не вигадка учня, переконає нас брошура видана у Новому Санчі 1901 року „*Baczność Polacy! Głos z kraju w kwestii ruskiej*”, де (стор. 4) читаємо: „(...) *Stąd, że wszyscy jesteśmy równi wobec Boga i prawa, nie wypływa jeszcze równomierność narodowa*”. Дуже критично о Йоан Полянський виражується й про самого директора гімназії – Станіслава Жепінського. Учні, втікаючи перед переслідуваннями тих „педагогів” або лишали школу, або переносились до гімназій в других містах.

Гімназист Максим Сандович також після чотирьох літ навчання залишив Новий Санч. Та у цьому випадку склалось на таке рішення не тільки обставини що панували в гімназії. Головною мірою, як сміло можна судити, спричинилась до цього духовність „Ангела доброти, богобійності та золотого серця”, Його туга тримати свічу в руках і „співати Утреню та пісні до Божої Матері”. Тому, по закінченні четвертого класу гімназії, Максим вирішив здобути богословську освіту, і з тим наміром подався до школи монахів – василіан в Крехові.

Не маємо з цього періоду життя Священномученика точніших свідчень, та сам факт, що перебував Він там дуже коротко, промовляє за тим, що тамтешнє середовище не було Йому до вподоби – „(...) *ані спосіб життя василіан, ані навчання у цій школі Максим не сприйняв* – пишеться у біографії Священномученика (матеріали до канонізації).

*„То не та та дорога
До істини, до Бога,
То не тади стежечка провадит, (...)*

*То не та та церковця,
Нашых дідів і отців,
Нашых надій одвічних і чесных,
Ту не пахне полонным,
Зо старином, поконом,
Ту не знатя – што шує, што десне.*

*Мушу, няню, глядати
Дале, сьвітом горбатым,
Мушу іти так долго, аж дійду. (...)*

– так змальовується крехівський період Священномученика у поемі „Терен квітне”. Знов у згаданій біографії пишеться далі: „(...) *тому в пошуках Істини він вирушив до Свято-Успенської Почаївської Лаври що на Волині.*

Був це відважний крок 18-річного тоді юнака. Треба бо пам’ятати, що Почаїв був за межою Австро-Угорщини, в Російській Імперії. Пересічення цього кордону мушене було в’язатись зі свідомістю довгої розлуки з рідним краєм. Щоправда відносини поміж ціми могутніми державами не були ще тоді (1904 рік) так натягну-

ті, напружені як це станеться напередодні I світової війни, та були вони далекі від ідеальних. Рішила про них життєва позиція багатьох галичан, у цьому лемків, що через вікові несприятливості не загубили у собі православної духовності і щораз то відкрито прямували до його відродження. Й абстрагуючи від симпатій щодо самої Росії, була вона наймогутнішою православною державою, конотувалась – менш чи більш слухно – з Руссю. Й, зрозуміло, навіть мимовільно, думаючи про православ'я – годі було не подумати про Росію. Архієпископ Австрія не дивилась приязним оком на прямування галичан. виявилось це особливо після повернення до православ'я села Гнилики біля Збаража, згодом час голосного процесу о. Наумовича 1882 року.

У такій проправославній атмосфері – про що писали ми ширше у вступі до цього допису – жили всі лемки, народ та його пастирі. У такій атмосфері виплекався також будучий Священномученик. Могло б тоді видаватися що нічого понад міру особливого не було в Його рішенні – піти у Почаїв. Було! Проправославний рух відживав й згасав, придушуваний австро-угорським режимом. Раз ще – як виявиться, набагато ефективніше – підніс коругву православ'я саме Він.

Переступаючи пороги Почаєва – чи думав, що прийдеться Йому відіграти у житті таку роль? Мабуть не було в Нього такого положення, та Його особистість – тиха, повна внутрішньої молитви, й одночасно – незмірно жива, полум'яна, винесла Його до Великого Сповідання. Не могли не бачити блаженних прикмет всі, що зіткнулися – тепер вже – з послухником Почаївської Лаври, Максимом. Рекомендований перед волинським єпископом Антонієм що візитував монастир у Почаєві, пішов на шість літ до духовної семінарії у Житомирі.

Владика Терман з Іконою Священномученика Максима в день канонізації, біля Церкви Св. Тройці в Горішках. Фото: НН

Жидня. Процесія з Церкви на кладовище.
Фото: Петро Васалита

Владика Адам з духовенством біля Могили Отця Максима.
Фото: Петро Басалита

Процесія біля Церкви Св. Тройці в день канонізації. Фото: НН

УКРАЇНСЬКА ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА
ЖИТОМИРСЬКЕ ЕПАРХІАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ
КАНЦЕЛЯРІЯ

202008, м. Житомир,
вул. Подільська, 19
37-15-41,
37-27-92.

І - ІІ 1993 199 р.
№ 959

В. М. Сандовича

ЙОГО ПРЕОСВЯЩЕНСТВУ,
ПРЕОСВЯЩЕННІЙШОМУ АДАМУ,
ПРАВОСЛАВНОМУ ЕПІСКОПУ
ПЕРЕМИСЬКОМУ І НОВОСАНЧІВСЬКОМУ

ВАШЕ ПРЕОСВЯЩЕНСТВО,
ДОРОГИЙ ВЛАДИКО!

На Ваше звернення щодо біографічних даних священника
о.Максима Сандовича, після довгих і клопітливих розшуків
не вдалось нічого знайти.

Війна знищила багато людського життя, а ще більше
письмових даних про них.

Бажая, Вашому Преосвященству, дорогий Владико, міцного
здоров'я та успіхів у Ваших архіпастирських трудах.

З любов'ю в Господі

+ Гол. архієпископ Житомирський та Новоград-Волинський

Не маємо майже ніяких даних про життя Священно-мученика житомирського, семінарського періоду. У ході канонізаційних старань в 1993-1994 роках, клопітких пошуків ведених через Їх Високопреосвященство Владика Адама не повелось знайти матеріалів відносно цього часу. Це довгих шість літ, це більш п'ятої частини усю-

го життя Священномученика Максима. А був це час, коли багато чого наспівало, коли у Besкидах чутний був нібито знов новий, ще один, пошум; не зелених ялиць Лемковини, тому що вони завжди однаково шуміли, в час болю, й в час радості; тільки серце лемка могло цей пошум по різному в різний час відчувати, розуміти... Здавалось би – особливо у позабескидних, не раз неприємних вітрів – що молодий семінарист Максим Сандович старатись буде нав'язувати щось хмарам поміж пагорбами над Іквою, а верхами Besкидів... А тут – нічого. Це свідчить, й не раз ще засвідчить про одне – Максим жде своєї судьби. Тихо, спокійно, покійно. Без зайвих слів. Настане час, дасть Бог – буде що бути має! А поки що – треба вчитись, молитись...

Минають літа, настає час, над тихою Волинню родиться новий, короткий для сонця, день – 17 листопада 1911 року. Осінь. Давно вже пожовкло, опало листя, понесли його води десь до Прип'яті. Виділось би, за природою – все відходить, смутніє... А тут під зводами яснющою вірою, як свічами, святині збирається духовество, посеред якого Владика Антоній, духовний батько, що перед шістьма роками благословив Максима до житомирської семінарії. Тепер наспів час: ‘‘‘

*„Аксіос“ Му сьнівають,
Чест, достойніст признают,
Кладут руки на Него владычы.
Трираменний крест давний,
Рідний, свій, православний
Проблискує на грудьох і кличе:*

*„Нес мя, нес, чесний отче,
За видіньом пророчым, –*

*Там, де літа зозулі числили,
Там, де черкіт потока
Твої стопы полокал,
Де Тя стежки дітинства носили.*

*Нес мя, нес, отче чесний,
В тамтот край піднебесний,
Там, де сонце вівсяны адзимкы
На камени выпікат,
Там, де нужда велика,
Де голодны, скребтаны преднівкы.*

*Роду вірний Ты, сыну,
Нес мя там – в Лемковину,
До Besкида рідного, до гнізда.
Адже там, в Твоім краю
Давно на нас чекают,
Адже там на Тя жде Твоя зьвізда”.*

І тут вже відомим було, що дорога життя поведе Йо-го, тепер вже Отця Максима, поворотом до Вітчизни. Повернувся до тата, до мами з жінкою, що став з нею під вінці перед прийняттям священства – так як велів покон і ще одне з Його великих в людяній простоті втілень.

Вже 2 грудня того ж 1911 року, у недалекій від рідної стріхи місцевості Граб, відслужив першу православну Святу Літургію. Одержав за це від ясельського старости 400 корон... штрафу та вісім днів арешту. Та нічим це було для Отця Максима. Ждали на Нього люди, у цьому ж Грабі, Довгому, Вишеватці, отже йшов до них, служив їм. Іх також переслідувано, та не виреклись скриваної в серцях через два з горою століття правди.

Не виреклись й тепер, коли жандарми находили їхні хижі за те, дали їх для служіння, для молитви. Житель сусіднього з Довгим села Чорне, Адам Барна, у своїй новій книжці, яку з окресленою цілпо – як каже – першу і останню написав польською мовою (A. Barna, „Z pamiętnika wysiedleńca. Wspomnienia”, Legnica 2004) так розповідає про той час:

„(...) Селам що повернули до православ'я заборонено всяких контактів з іншими селами і обвинувачено до засудження в віддаленому на кількадесят кілометрів Яслі. В час зимової хуртовини, тугих морозів на судові розгляди їздили всі, не виключаючи кормлячих матерів та їх дітей, щоб відповісти за це, що стояли у церкві з горючими свічами. Щоб заплати високі штрафи, що їм засуджено, люди мушені були продавати одяг, а то останню корову.”

Отже як не міг Отець Максим йти до тих людей? Нераз дослівно пішки, посеред – як сказано вище – сніжних завій. Бог ізволив – щоб ніс Хрест Його та під ним падав. Та не здався, не зламали Отця Максима вкрай вигадані дошкулповання, нові накази, штрафи, арешти. І коли переслідники переконуються, що тими карами не відведуть Пастиря від піднятого діла...

Є весна 1912 року. Березень. Великий Піст. На мості над Черемошем в Залучі стоїть двох мужчин та жінка. Тих двох це о. Ігнатій Гудима, православний священник з Залуча (Снятинський повіт) і о. Максим Сандович, православний священник, що приб тут з Грабу Ясельського повіту. Жінка це паніматка о. Гудими. (...)

Одного дня о. Максим прочитав в російських газетах, що староста зізволив о. Ігнатію Гудимі відправляти богослуження в залуцькій церкві. Вирішив поїхати до знайомого пастиря, щоб в нього висповідатись перед Великоднем.

Після милої зустрічі та пісного почастунку господарі, а саме паніматка Гудима, запропонували прогулянку прекрасною околицею.

Троє людей дійшло до річки. Ввійшли на міст та задержались посередині. Внизу, на чудовому Черемоші, гоїдався пліт. (...)

Вертаються додому. В дорозі пристають до них незнакомі мужчини. Вимагають від о. Максима щоб представив документи. І на цьому кінець.

О. Ігнатій з паніматкою й гостем повертаються додому. Минає вечір та ніч. Вранці в хаті о Гудими з'являються жандарми. Вимагають... видати рулетку, якою – за словами жандармів – обох духовних розмірювали міст на Черемоші.

(...) Другого дня вивезено господаря та гостя до слідчого арешту у Львові. Перебудуть там два роки, аж до процесу. (Michał Boltryk, *Sąd nad świętym Maksymem*, „Przegląd Prawosławny”, nr 6 (228) czerwiec 2004)

(У часописі „Przegląd Prawosławny” друкується цілий цикл автора, у якому цей професійний та досвідчений журналіст пробирається до деталей давно забутих, особливо відносно самого суду, про який багато писали тогочасні газети, що їх – після довгих та клопітких розшуків – повелось віднайти. За це належиться Автору від нас велика вдячність.)

Описаний вище епізод був скорше знаний, та навели ми обширно виїмки тексту М. Болтрика не випадково, а щоб раз іще пригадати – яких способів хапались тодішні влади, особливо місцевої, автономної Галичини і Лодомерії, щоб знайти „шпигунів”. Відомо хто був тут дальше паном, відомо що їх „боліло” (вернімся хоч би до наведеної у вступі газети „Czas”). Серед ілюзорної толерантності треба було шукати „доказів”, батога на незаконно думаючих.

Після дворічного збирання отих „доказів” державної зради, 9 березня 1914 року розпочався у Львові процес, на якому побіч Отця Максима та о. Ігнатія Гудими засіли журналіст Семен Бендасюк та студент Василь Колдра (родом зі Святкової). Процес продовжувався три місяці, відбулось 66 окремих судових розглядів. Спостерігали їх кореспонденти місцевої, загальноавстрійської, а також закордонної преси. Процес відбувся голосним відгуком у світі. Можна б, особливо тепер, після згаданих плідних розшуків джерел, писати про нього й тут широко, давати свої висновки. Та це матеріал на окремий допис чи навіть дисертацію.

Процес закінчився 6 червня 1914 року виправданням всіх підсудних. Не для всіх однаке цей акт мнимої австрійської законності визначував однакову подальшу дорогу життя.

Отець Максим вертається додому, та невдовзі після ропчаття дій І світової війни, 4 серпня Його знов арештовують, разом з батьком – Тимофієм та саджають у в'язницю Окружного суду в Горлицях. 21 серпня привозять туди вагітну жінку Отця Максима – Пелагію.

6 вересня вранці стража випроваджує Отця Максима на в'язничне подвір'я і після заяви жандармського ротмістра Дітріха, що є цілим судом прирікаючим на смерть через розстріл – виконують вирок.

Багато очей дивилося з в'язничних вікон на цю смерть. Багато реляцій збереглося. Відрізняються вони деякими деталями, та всі підкреслюють найбільш благородні прикмети цієї великої Людини: спокій, достоїнство перед обличчям смерті. Не пасивний спокій, не сумнів, не зневіра. У своєму двадцять восьмому літі життя здоровий, ставний та прекрасний мужчина знав ціну отих літ, та не злякався смерті й не ждав помилуван-

ня, хоч у надії людини, як живої істоти така евентуальність мусила проблискувати. Таку надію могло зберегти мовчання, яке ворог міг сприйняти як каяття. Та Отець Максим не відійшов у мовчанні. Встиг переказати для тих що гляділи з в'язничних камер свою любов до святої віри та народу. І це був остаточний, визначальний доказ „вини”. І тоді в в'язничним подвір'ям пронісся залп...

Ця смерть потрясла народ. І хоч у тому часі смерть була щоденною, хоч шибениці стали тоді невід'ємним елементом краєвиду, страдання в нужденних бараках Талергофу чимсь зовсім „нормальним”, – Ця Смерть не вмерла. Стала Життям, змогутніла Вірою, одяглась Любов'ю. У цьому ж Талергофі молодий, щойно 20-річний лемківський поет Михал Нестерак писав:

*До Тебе післав кулю смертну
Підлий, жаждучий кырви враг.
В в'язниці брудній і нестерпній
Ты, не знаючы што то страх,
В спокою очы нюс високо
Вкритий терньовым вінцьом славы.
За підшептаным, злым выроком
Зрадником был ес для державы,
Та молил ес ся щыро Богу
За тых, што скули кайданами;
Жыттю постелил ес дорогу
Лем чесным словом і ділами. (...)*

Та ніж смутна звістка про Цю Смерть дійшла разом з черговим ешеленом до далекого Талергофу, пронеслась по батьківщині Мученика, по Лемковині. Заболіла тисячами душ і, передавана поколінням, залишилася в них назавжди - Любов'ю.

Переконавання про святість Отця Максима зродилося серед народу зразу після Його мученичої смерті. Не раз в житті приходилося задумати над тим феноменом, над тим винятковим, незвичайним, рідкісним явищем що винесло постать Отця Максима наче хоругву на дорогу життя-буття народу. Не був же Він єдиним, що пострадав в той час стархиття. Задля пошани, честі для всіх страдальців, у цьому священиків, не будемо тут чинити яких-небудь порівнень, наводити їхні імена. Народ багатьох спосеред них зберіг у пам'яті. Та лише для одного, для Отця Максима сілїв у своїх серцях особливий, нев'янучий вінець слави.

Сталося це, як сказано вище, відразу, ще теплим слідом мучеництва. А час той був для всіх незмірно трудним. Йшла війна, у кожній хаті були свої журби. Звідси взяли батька у Талергоф, звідти пішов син десь під фронтів кулі. При цьому – голод, холод, нужда. Казалось би, коли все кружляє біля власних нещасть, – не час на піднесені думки... Він, цей краший час, вбачувався у кінці війни. Та обставини що склались після неї були вкрай несприятливі для нас. Частина священиків залишилася назавжди в Талергофі, „Під Соснами“, інші виснаженими і хворими померли вдома, а тих що залишилися, часто перенесено з Лемковини десь далеко. На їх місце перемиський владика Йосафат Коциловський післав нових душпастирів, що вже не тільки літерою а й духом віддані були Римові.

В таких то обставинах, пізнім літом 1922 року старий ждинський жак Тимофій Сандович їхав фірою від Горлиць до Ждині а на ній віз труну з прахом свого сина. Багато зусиль і клопотів прийшлося подолати бать-

кові, щоб перепоховати Його з рову біля горлицького цвинтаря до рідної ждинської землі. Та ждати прийшло ще, поки відслужено на могилі Отця Максима похорон за повним православним чином.

Надійшов такий час. Народ не стерпів зневаг над древнім нашим поконом й масово почав повертатися до Православ'я. Тоді теж почалися річніцеві служіння в пам'ять Отця Максима та страдальців Талергофу. Особливо велелюдно, проходили вони в Чорному. Учасник тих подій, п. Адам Барна згадує:

6 вересня 1934 с селі Чорне в 20-ту річницю мученической смерті о. Максима поставлено і посвячено капличку і пам'ятник мученикам і о. Максиму. На торжество тото зышло ся з цілою Лемковини кілька тисяч вірних і духовенства з єпископом Симоном во главі. На тым торжестві оголошено позволіня митрополиты Діонисія, котрий позволил Собору Православной Духовной Місії шторічно в першу неділю вересня приготавли в Чорнім Торжество Памяти потерпівших за Віру Православну. Такы торжества odbyли ся в Чорнім каждого рока од 1934 до 1938. („Бесіда“, 3, 2004)

Торжество у 1939 році вже не відбулося. Прийшов час, коли залишилося тільки удома молитись, згадувати пам'ять Отця Максима, дивлячись на Його фотографію.

Знали ми її всі в нашій землі, оцю фотографію, була вона з нами, коли прийшлося йти до іншої землі, далекої, чужої. Мав її щастя зазнати також я, відмаленька, дитячим серцем слухати розповідей матері (родженої у 1904 році), яка десятирічною дівчинкою „на живо“ запам'ятала смуту народу. Переказувала її мені, дивлячись на фотографію Отця Максима, що висіла внизу образів на холодній, плачучій понімецькій стіні. І назавжди залишилася вона в уяві, і, не дивлячись на зображення, бачу її через всі мої літа. І так я її описав –

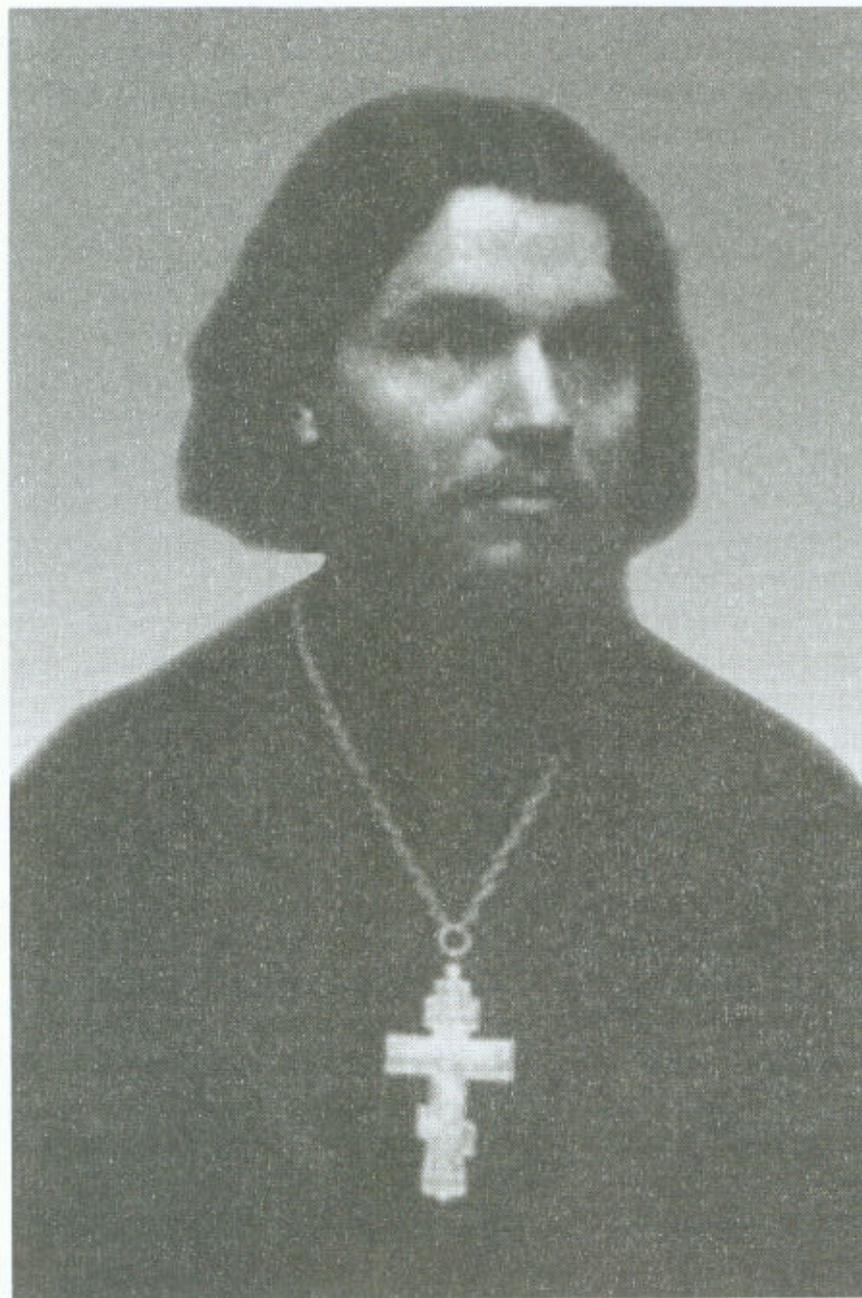
очами дитинства – у своїх споминах „А Wisła dalej płynie”. Вибач, Дорогий Читачу, що наведу тут, з власної несамолюбної любові, оте писня, писане в задумі до окресленого адресата, тому польською мовою:

(...) Właściwie to nie był nawet obrazek, tylko jakby fotografia odbita na papierze, ale mama go miała za obrazek, bo go całowała. I ja też. Twarz na nim była jakby bardziej ludzka, choć niezwykła w swej zwykłości, spokojna, pogodna, niby nie uśmiechnięta, a taka miła, ciepła. A te oczy! Wydawało się, że nie patrzą na ciebie, że biegną gdzieś bardzo daleko, a czuleś w sobie to spojrzenie. Mądre, ale nie surowe, i takie bliskie, rodzone, jak matczyne spojrzenie. Bujne, czarne włosy, z przedziałkiem na środku głowy i także czarna broda również nie nadawały twarzy świętej surowości, a jakby istniały tylko po to, żeby ją otulić. Choć - czy potrzebne to było? Sama w sobie, była ta twarz opiekuńczą. I zdecydowaną jednocześnie. Gdyby naraz przemówiły usta - tak się odczuwało - nie można ich było nie usłuchać, stać się uległym tej Mądrości, tej Miłości i temu, ledwo dostrzegalnemu Smutkowi. Smutkowi? Czy był też? A może go tylko szukałem, i znajdowałem - kiedy już mama opowiedziała mi o życiu i pożegnaniu z życiem Męczennika Maksyma (...).

Chciałem być Jemu podobnym i w myślach czekałem na wojnę... (...) Kiedy zobaczę przed sobą nowego rotmistrza Ditricha, jak unosi pistolet, i celuje w moją głowę... i już za chwilę będę wiedział, że nic nie będę wiedział, ani widział... Nic, a nic! Nawet ciemności!.. Jakże to tak? Jak to możliwe żeby już nijak nie być, nawet ciemnością nie być?! To straszne!

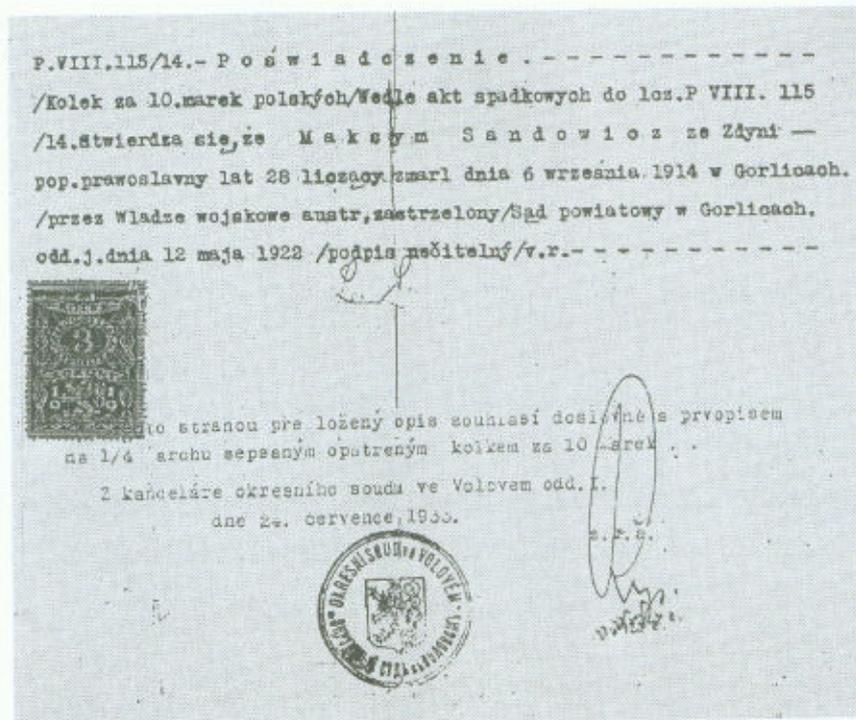
- Mamusiu, - to straszne!

- A On ze spokojem odszedł, syneczku, - za ciebie, za mnie, za Jarosia i tatę, za ujka Władymira, za wszystkich Rusnaków... I On nie jest ciemnością, syneczku, On spogląda na nas z jasnej wysokości Nieba, spogląda - tak jak z obrazka i cieszy się bardzo. Że my żyjemy.

Довго довелося ждати, щоб лик Отця Максима був Іконою не лише у серцях людей, а за постановою Церкви. Та коли жменька нас повернулася з вигнання в Гори, коли згодом, у 1983 році відновлено нашу давню православну єпархію, думка провести канонізацію Отця Максима поверталася раз у раз. Піднімав її на єпархіальних конференціях Преосвященніший Владика Адам. На засіданні Священного Собору Єпископів нашої Церкви 2 жовтня 1992 року Єпископ Адам виразив свій задум про необхідність причислення до лику святих Отця Максима Сандовича. Найкращою нагодою показувались бути 80-ті роковини мученичої смерті Отця Максима, що ніс їх 1994 рік.

Та довести до канонізації, а після провести її – не просте діло. І слід тут зразу пригадати, що за весь час існування Автокефальної Православної Церкви у Польщі, ні перед війною, ні після неї канонізації не проводилося. Було, отже, це святе діло немов би прокладенням нової дороги на наших просторах. Коштувало воно багато зусиль. Згадували ми вже про це (див. стор. 27), розповідаючи про Почаївський період життя Отця Максима, чи – по суті – власне не розповідаючи, з огляду на відсутність джерел, документів з цього періоду. У презентованому на згаданій сторінці письми Владика Іов, Архієпископ Житомирський та Новоград-Волинський писав Владиці Адаму: *Війна знищила багато людського життя, а ще більше письмових даних про них.* Та розшукувати було треба. У кореспонденції Владика того часу бачимо багато письм, так з нашої держави, як і зза кордону, м.ін з Австрії. Нашу увагу привернув скромний, та дуже цікавий документ з 1933 р. – відпис „Poświadcze-

nia” повітового суду в Горлицях про смерть Отця Максима. Цікавий тим, що не взято його – як треба було б сподіватись – з Горлиць, а з... Волового у колишній Підкарпатській Русі (тоді як автономний регіон Чехословаччини, сьогодні Закарпатська область в Україні). Свідчить він про культ Отця Максима не лише на нашій Лемковині, не тільки в Галичині, чи серед багаточисленної нашої еміграції в Америці, де – на вільній, як говорилося, землі Вашингтона – культ цей завжди міг масово проявлюватися. Про все це можна б на основі зібраного матеріалу багато говорити.

Вже 8 квітня 1993 року засідання Священного Собору Єпископів вислухало реляції Його Преосвященства Владика Адама про збирання матеріалів, документів по-

Dr. Johann Kramer

Religionspädagogisches Institut der Diözese St. Pölten
mit Öffentlichkeitsrecht
A-3100 St. Pölten, Klostergasse 16, Tel. 02742/55566-11

Високопреосвященний Владико!
30.10.1993

St. Pölten, 20.10.1993

Betreff: Z. RPs

Ваше Преосвященство,
преосвященнейший Владико!

Получил Вашу письмо, очень рад был слышать
о решении канонизации о. Максима Сандовича. Я уже
связался с архивом г. Вены. Мне сказали, что там
вряд ли найдется заметка о трагической смерти
о. Максима, поскольку он был расстрелян по
законам военного времени.

Но мне сказали, чтобы я обратился еще раз
письменно в этот архив. Тогда в ответ будет
и письменная справка, и в случае отсутствия
какого-нибудь сведения, обещают, что ответ будет
приблизительно через месяц. Как только я его
получу, я Вам его вышлю.

Пусть Ваше святое начинание Божией помощью
успешно кончится! Прощу Вашего св. молитв

преданной Вам о Господе

Иван И. Крамммер

Письмо др. Івана Краммера з Австрії
до Його Високопреосвященства Владика Адама.

трібних для канонізації. В наступне засідання – 30 ве-
ресня 1993 року – Собор Єпископів ознайомився з цими
документами, а згодом – при засіданні 21 квітня 1994
року була визначена і дата святкування – 10-11 вересня
1994 року.

7 червня 1994 року Собор Єпископів у своїй поста-
нові між іншим написав:

**Во Ім'я Пресвятої Тройці Отця і Сина і Святого
Духа, на славу Православної Церкви:**

- проголошується Святої Пам'яті Священника
о. Максима Сандовича – Священномучеником за Святе
Православ'є, і з уваги на Його дійсний і всенародний
культ. (...)

- День Пам'яті Священномученика визначити 6 ве-
ресня (24 серпня за старим стилем), в день Його смерті.

Рішення це безсумнівно прийняте було не лише за
традицією древньої Церкви, де сам вже подвиг визначу-
вав святість. Також особистість, також життя, безсквер-
не, безкорисливе, віддане Церкві і народові, супроводи-
ли це рішення.

Отже, головні святкування Собор нашої Церкви
визначив на дні 10-11 вересня у Горлицях. Тут же, від
1990 року стоїть церква Св. Тройці, побудована як па-
м'ятник мученичої смерті Отця Максима. Та недалеко
звідси, у рідній Ждині покоїться прах Священномуче-
ника. Місце святе, місце достойне найбільшої пошани.

Тому саме у Ждині напередодні головних святку-
вань, 9-го вересня преосвященнійший Владика Адам
відслужив Божественну Літургію. Після неї усі присутні
подалися процесією на цвинтар. Там, над новою домо-
виною, яку приготував своєму славному дідові внук
його Михайл, відправа продовжувалась. Багато рефлекс-
сій родилося у голові на цьому святому місці. В уяві раз

у раз проходили нові образи з цього короткого, ледве 28-літнього, та інтенсивного життя. У „Церковному Календарі на 1995 рік” писалося:

Проймаюче співає хор з Івано-Франківська. З Івано-Франківська! Може це Боже провідіння, може аж тепер складає Галичина вінок пошани.. і покори – за тамті дні болю, непорозумінь... Ще один, останній погляд на цинкову труну, у якій – здається – лежить страждання цілого нашого Народу, ще одне глибоке зітхання і закривається віко нової дубової труни. Грудки рідної землички з дудінням падають на неї... Прости, Священномучениче Максиме, всю нашу маленькість, всю нашу безсильність. Так мало спроможні ми Тобі віддати. Молись до Всевишнього Творця – щоб відпустив нам довги наші.

Святкування у Горлицях почалися у пополудневий час процесією, що вирушила з церкви Св. Тройці до місця страчення Отця Максима. Взяв у ньому участь цвіт нашого священства з різних кутків держави а також численні миряни. Похід проходив головними вулицями міста, цього міста, яке перед 80-ма роками по-різному ставилося до мучеництва Отця Максима, до мучеництва нашого народу. Транспарант кольору крові, з написом – останніми словами Священномученика - „Най жые Святе Православіє!”, що тепер несла його молодь, міцно промовляв й наповняв нас позитивною гордістю.

Тремтіли, хвилювалися полумінчики лампадок перед пропамятною меморіальною дошкою – писалося у згаданому Календарі – (...). Дивилися вдячні очі по стінах, по віконцях колишньої в'язниці, з яких перед 80-ма роками проливали сльози вірні Русини, дивлячись на смерть Отця Максима...

Про велич цілого торжества свідчити може хоч би те, що Всеночну, а згодом Святу Літургію служило – во

Перед Церквою Св. Тройці в день канонізації О. Максима.

главі з Його Блаженством Митрополитом Васи́єм – дев'ятьох єрерхів, разом же 54 священнослужителі.

Багатим було торжество й після богослужб. Велика зала величавого парохіального дому наповнився чесними Гістьми. Не всі, також нерідко чесні, могли сюди поміститись. Все одно, до багато заставлених столів засіло біля 300 осіб.

На великій сцені – прикрашеній цитатою з Євангелія Ап. Матвія: *Будите убо совершені, якоже Отец ваш Небесний совершен єсть* – виступив з прекрасною програмою єпархіальний молодіжний хор під ведінням п. Маріани Ярої. Діти з Горлиць та Криниць представили словно-музичний монтаж – поему про Отця Максима „Терен квітне”. Виступи прийняли гості бурхливими оплесками. Та не те залишилось назавжди у пам'яті. Дозвольте ще раз широко зацитувати з Церковного Календаря на 1995 рік:

Немалою атракцією в часі обіду була мала пташка, що літала по великому залі, хоч саме – слово атракція здається тут не на місці. Дивна бо це була пташка. Не тріпотала розпукливо крильцями, не билася грудцями до вікна, не шукала виходу у просторних, широко відкритих дверях. Спокійна, незбентежена літала по залу. Я їй перестав звертати на неї увагу, подумавши – це освоєна пташка. Та коли брат сказав до мене: „це дух Отця Максима“, віднова я почав спостерігати за нею, недовіжливо, скептично, поки що. Дійсно, предивна це пташка, – почав хвіятись мій людський, мирський скептицизм – невже вона може відчувати ерархію важності, щодо гостей, щодо хвилини? От – сидить вона на білому митрополичому клобуку, то знов на клобуку Владика Адама, на голові Михайла Сандовича... А коли діточки почали представляти життя Священномученика, щохвилини повертає тут – до них. Дивна пташка... (...) Останньою зазвучала „Пісня про Отця Максима“. І власне тоді коли дуєт Марія та Анна Дрейович проспівали слова: „Літо ся тепле кінчало, гори плакали вересньом, в жытя Твого весні виштыкы ся сны переснили...“ на руки одної з сестер присіла дивна пташка. Не збентежила ні солісток, ні диригента. Здалось, вона такою близькою, такою своєю, неначе віддавна, від завжди перебувала між нами, була частиною нашого народного ества, частиною нашої долі.

Вписане до Церковного Календаря – під днем 6 вересня – свято Священномученика Максима, вписане до наших душ, відбувається торжественно кожного року. Величаво відбулося воно також минулого року, коли святкували ми 20-ліття відновлення нашої Єпархії, що мено їй тепер Перемисько-Новосанцівська. Величаво, надіємось, відбудеться воно й цього року – у 10-ті роковини канонізації Отця Максима, 90-ті роковини Його мученичої смерті.

Сповнились мрії наших Батьків, наших Матерів, що далекими сумними вечорами, десь над ріками нашого Вавилону, розповідали нам про страждання Народу, ім'я якого, честь якого високо підняв Священномученик Максим.

Надіятись нам, молитись нам! Щоб отой заповіт, мов на таблицях граніту, записаний був у душах прийдешніх поколінь. Щоб не дався він стерти буревійним вітрам щораз-то страшнішого світу.

Наймоладші Лемчата прославляють Отця Максима.

Піснь в чест Священномученика Максима

Слова і музика: Петро Муранка

гармонізація: Андрій Клинківскій

Andante
p

1) От-че Мак-си-ме пре-слав-ний, Ты як зір-ни-ця сьві-тиш,
Ты як зір-ни-ця сьві-тиш,

Те-бе як примір ви-ді-ти прагне наш рід право-слав-ний.
Те-бе як примір ви-ді-ти прагне наш рід право-слав-ний.

Allegro maestoso
mf

За рід і ві-ру Ты жытя дал, Ты найпро-стій-ше прав-ду звал.
За рід і ві-ру Ты жытя дал, Ты найпро-стій-ше прав-ду звал.

в по слідніх сло-вах сво-іх уст: „Да жи-вет Свя-та-я Русь, і Свя-
в по слідніх сло-вах сво-іх уст: „Да жи-вет Свя-та-я Русь, і Свя-

то-с Пра-во-сла-ві-с да жи-вет, да жи-вет.”
то-с Пра-во-сла-ві-с да жи-вет, да жи-вет.”

Andante cantabile
mp

2) Лі-то ся те-пле кін-чы-ло, го-ры пла-ка-ли ве-рес-ньом,
в жы-тя Тво-йо-го ве-сні вшыт-кы ся сны пе-ре-спи-ли.

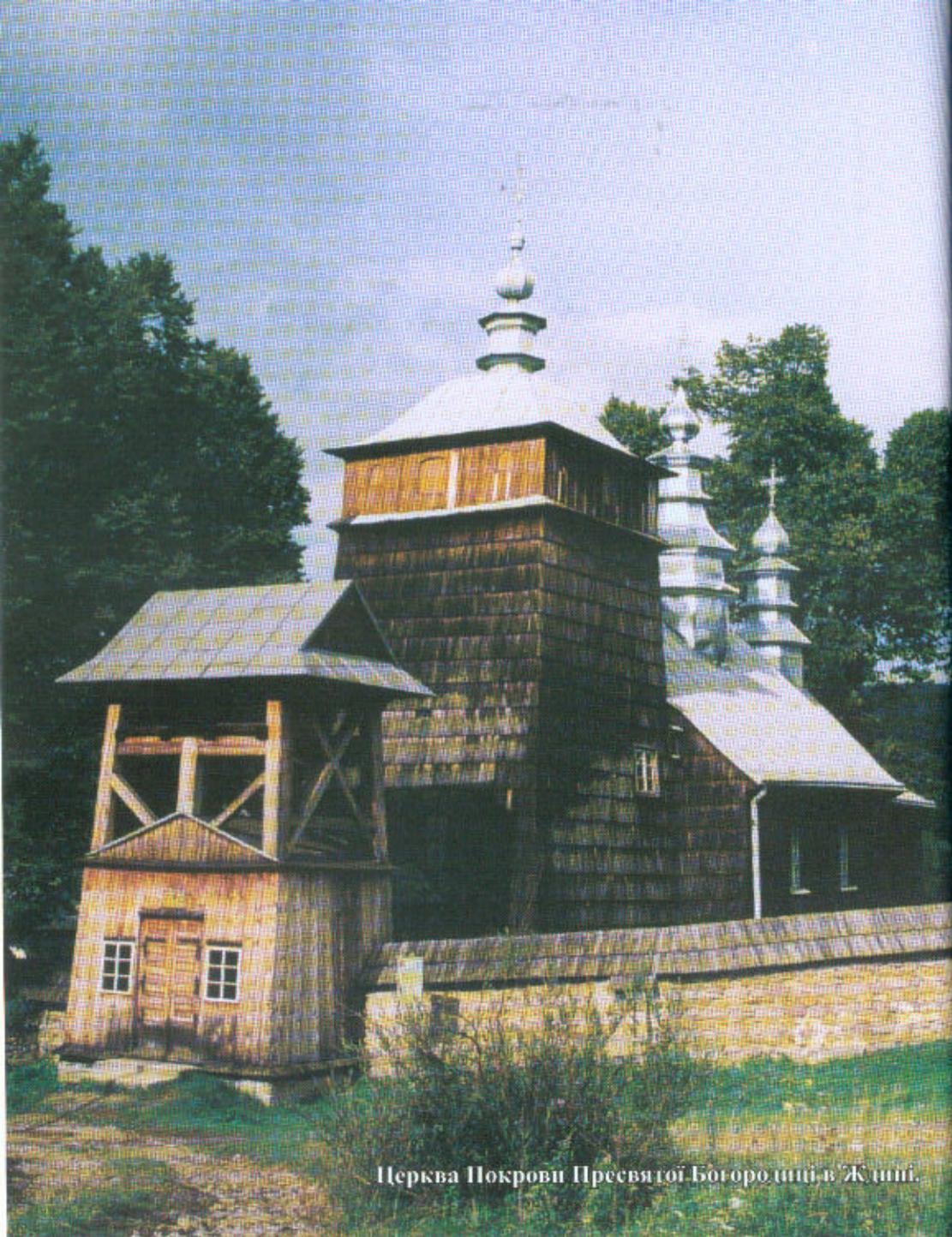
Andante con moto

3) Тріск гверів простір пе-ре-шыл і на гор-лиц-кым бру-ку
Тріск гверів простір пе-ре-шыл і на гор-лиц-кым бру-ку

птахом роз-простер Ты ру-кы, смер-тю мо-ло-діст за-вер-шыл.
птахом роз-простер Ты ру-кы, смер-тю мо-ло-діст за-вер-шыл.

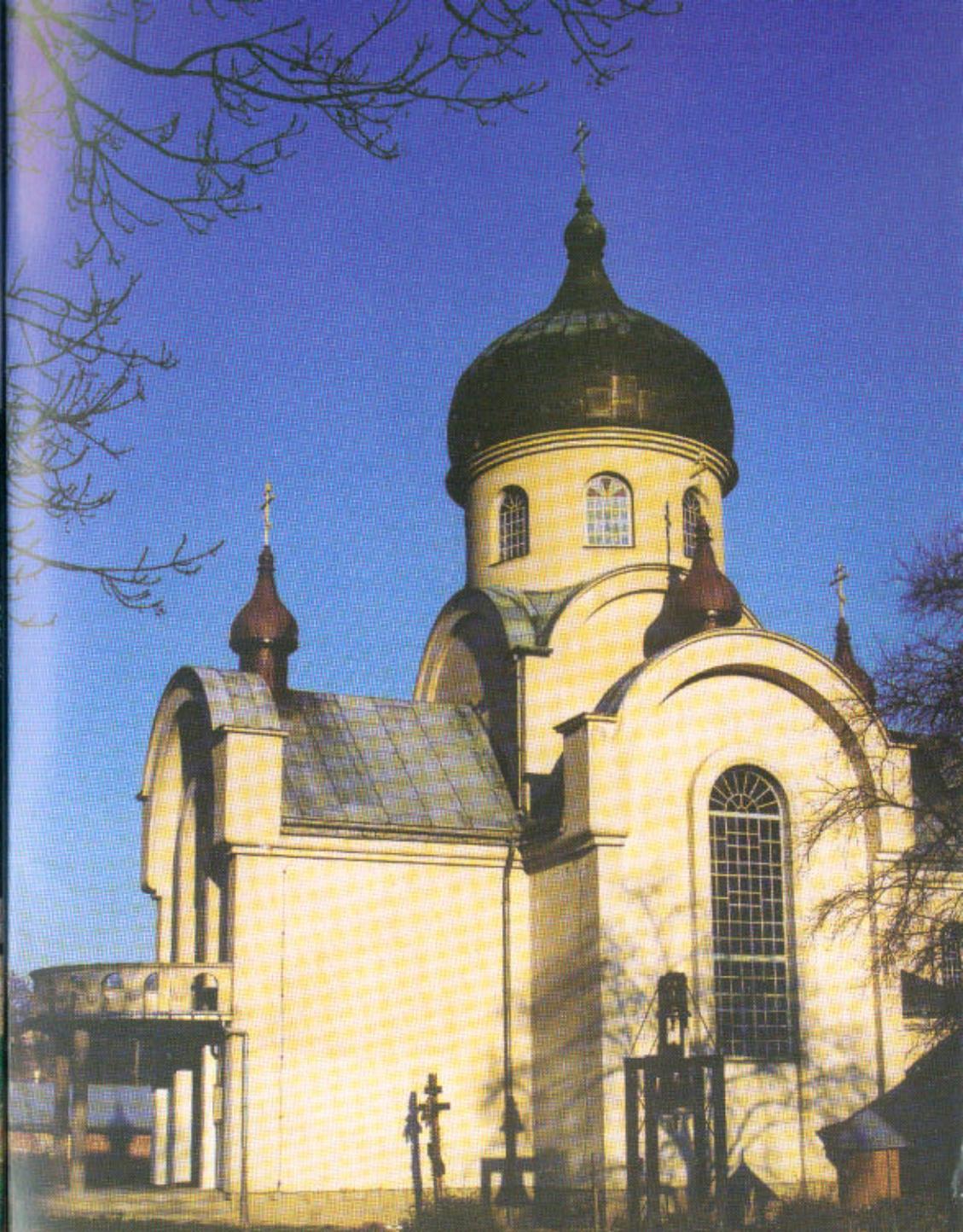
4) Очи Русинів смотріли, і во вязничных віконях
слезы загмлили сонце і відкрила смута ден білий.

Четверту стрічку сьпіват ся за партитуром першой стрічки. По ній при-
пів: „За рід і віру Ты жытя дал...”.

Церква Покрови Пресвятої Богородиці в Житці.

Головний текст та редакція видання Петро Трохановскій.
Проект окладинки та фотографії Петро Басалига.

Церква Св.Троїці в Горлих
Пам'ятник мученичій смерті Отця Максима.